

Přednáška Lavinie Hellerové poslední verze

Co to je internacionalizace translologie a proč ji podporujeme. Kritické úvahy k debatám o deokcidentalizaci (de-westernizing).

Úvod

Žádná věda se neobejde bez nezpochybňovaných jistot, jež jsou coby samozřejmé předpoklady základem všech pojmů a definic. Na druhou stranu se žádná věda se nemůže dál rozvíjet, pokud odmítá nechat se ve svých samozřejmých předpokladech zviklat a pokud se nedokáže konstruktivně vyrovnat se zklamáním, že se její pojmové a metodologické koncepce ukáží platné jen částečně nebo dokonce jako zcela nepoužitelné. Historie a teorie vědy ukazují, že tyto krize jsou nezbytnou podmínkou pro vědecký pokrok, neboť vytrhávají vědeckou obec z každodenního automatismu, a tím ji motivují klást si nové badatelské otázky. (Kuhn, 1996; Fleck, 1979; Popper, 1972). Nežřídko bylo toto heuristicky cenné znejistění vyvoláno pozorováním diskusí, které se odehrávaly mimo danou disciplínu. Translologie takto v poslední době rozvíjela stále nové přístupy k předmětu svého zájmu, ať už se nazývaly *cultural turn*, *social turn*, *postcolonial turn*, *ideological turn*, *activist turn*, *translational turn* aj. Mnohé z těchto změn paradigmatu, vyvolaných diskusemi za hranicemi translologie, měly trvalý vliv ovšem jen na dílčí translologické disciplíny. Takové inovační impulzy samozřejmě nemusí přicházet pouze z vnějšku, ale mohou vzniknout také z diskusí v rámci oboru samotného. Živou diskusi o principech translologie vyvolal diskurz zvaný deokcidentalizace (de-westernizing). Dráždivost této debaty spočívá v první řadě v tom, že zrovna disciplíně, která neoddiskutovatelně reflektuje rozmanitost jazyků a kultur, se vytýká necitlivost vůči kulturním a jazykovým rozdílům. Nejde tu tedy jen nové paradigma (turn) (i když už mezitím začal kolovat termín *international turn*), ale jedná se doslova o krizi identity oboru jako celku. Tomu odpovídá i způsob, jak vzrušeně a nesystematicky tato debata probíhá. Ráda bych se pokusila o kritickou rekapitulaci diskurzu o deokcidentalizaci. Kvůli stylu vyjadřování, který nabývá čím dál více normativní a moralistní ráz, se podle mě požadavek „deokcidentalizace“ vystavuje riziku, že jako „mantra“ odmítající přijmout jakoukoli kritiku degeneruje a tím ztratí svůj analytický reformní potenciál. Již ohromný sémantický rozptyl pojmu deokcidentalizace dává tušit, že dochází k jeho povýšení na pozitivně konotovanou rétorickou formuli: „deokcidentalizace“ odkazuje třeba na „internationalizaci“, „odideologizování“, na „antiesencialismus“, „antipozitivismus“, „globalizaci“, „kosmopolitarismus“, „hybridizaci“, „indigenizaci“ a na mnohé další. Na pozadí tohoto sémantického rozptylu je také stále nejasnější, co by vlastně mělo a mohlo být „deokcidentalizováno“ a proč: Jde o oblasti výzkumu, zkoumaný materiál, předměty výzkumu nebo výzkumné otázky?

Měly by být „deokcidentalizovány“ teoretické perspektivy, metody nebo dějiny translologie?

Nebo by se měly „deokcidentalizovat“ akademické kultury, jejich odborný jazyk, pojmosloví nebo

translatologické kategorie, jejich tradiční způsob vedení diskuse a publikační zvyklosti či jejich instituce?

V následujícím příspěvku bych se chtěla trochu systematičtěji věnovat jednomu ze zásadních cílů „deokcidentalizační“ debaty, a to internacionalizaci oboru. Tuto problematiku považuji za zásadní, a proto za vhodné téma k diskusi, protože se vychází z tvrzení, že translatologie není dostatečně citlivá ke kulturním rozdílům, a tím pádem se týká celého oboru i způsobu, jak sám sebe po dlouhá desetiletí vnímal.

V tomto smyslu jsem již zmínila určitou krizi identity oboru. V zájmu větší systematičnosti diskuse se zaměřím na dvě různé roviny, na kterých má internacionalizace probíhat. Tyto roviny spolu nicméně nanejvýš úzce souvisí:

A) Internacionalizace předmětu výzkumu

B) Internacionalizace tvorby pojmů

Za prvé bych chtěla identifikovat některá slepá místa „deokcidentalizační“ debaty, která brání translatologii, aby skutečně sledovala svůj zásadní cíl a svůj obor internacionalizovala. Za druhé bychom se měli zabývat otázkou, jak by mohla internacionalizace na této úrovni prakticky vypadat. Právě tato otázka je totiž v diskusi často opomíjena nebo odbývána paušální výzvou k větší angažovanost ve vzájemném poznávání odlišných překladatelských kultur.

Internacionalizace předmětu výzkumu

V posledních letech se translatologie vydala na překladatelský lov motýlů a prostřednictvím publikací a konferenčních příspěvků nám poskytla vhled do téměř neprobádaných, mnohdy velmi exotických překladatelských kultur . (Příklady: Marais 2011, Tymoczko, Gentzler, Cheung, Ronit, Devy, Liu, Wakayabashi, Kothari, Saha/Zwischenberger...). Tyto studie byly a jsou velmi užitečné pro získání přehledu, jaké překladatelské formy, strategie a metody dominují v různých obdobích v různých kulturách; jak na překlad v různých kulturách působí politika, hospodářství, věda, umění, náboženství, školství aj.; jaký vliv na kulturně specifickou překladatelskou politiku mají moderní komunikační technologie, globalizace, zejména společenské změny a sociální hnutí (ve výčtu by se dalo snadno pokračovat). Požadované internacionalizaci předmětu výzkumu samozřejmě není učiněno zadost tím, že se shromáždí a archivuje co nejvíce různého translatologického materiálu či popisů různých překladatelských praktik ze všech koutů světa (příklad). Neboť předmět výzkumu není něco, co by na vědce čekalo v snadno uchopitelné podobě. Vědecké objekty jsou vždy výsledkem objektivizujících transformací, konstrukcí a abstrakce životních zkušeností. Něco se

stane předmětem výzkumu pro vědu X tak, že je pomocí její terminologie a metod (re)konstruováno jako problém vědy X. (srov. Fleck 1980; Schütz 1971; Ungeheuer 1974). Pohledu školenému v duchu (de)konstruktivismu se to může nejprve zdát zjištění triviální. Samozřejmost tohoto tvrzení vede k tomu, že často zapomínáme, jaký význam toto tvrzení pro mezinárodní integraci předmětu výzkumu skutečně má. V této souvislosti se ukazuje, že integrace oboru je závislá na definování pojmů a ne pouze na množství maximálně heterogenního materiálu jako předmětu našich pozorování.

V této souvislosti jsou opakovaně vyjadřovány obavy, že translace je svou heterogeností příliš komplexní na to, aby ji bylo možné pojmově uchopit (Tymoczko 2009, Translation Studies 2014). Pojem je ovšem pouze předpokladem vědeckého vnímání a jednání (srov. Fleck 1980; Blumenberg 2007; Kamlah/Lorenzen 1992), tzn. že dokáže „učinit předmět potenciálně dostupný, vyvolatelný z paměti“ tak (Blumenberg 2007: 28), aby odpovídal vymezenému problému.

Sběr exotického materiálu nebývá tak časově náročný, skutečná výzva spočívá v jeho pojmové integraci do vědeckého pole předmětu. Dosud se tento problém do značné míry obcházel, protože se odkazovalo na překladatelské kultury, z nichž byl materiál a postupy "nashromážděny".

Vytváření terminologie, kterého by se translologie musela ujmout, aby oblast svého zájmu v mezinárodním kontextu integrovala, nemůže být přidělena jednotlivým národním překladatelským kulturám, pokud nemá docházet k další provincializaci překladatelského diskurzu a tím k rezignaci na tolik potřebnou internacionalizaci oboru.

Internationalizace předmětu výzkumu by tedy měla znamenat práci na extenzi (rozsahu) a intenzi (smyslu) pojmu "překlad", aby došlo k rozšíření oblasti translologických zkoumání. Zde bych chtěla předejít nedorozumění: nejde mi o redukci všech kulturně teoretických překladatelských konceptů na jedinou rovinu univerzalistického definování pojmů. Pojmotvorný proces směřující k mezinárodnímu vymezení předmětu výzkumu si ale právě u vědomí co nejvíce kulturně specifických překladatelských konceptů a postupů musí zvyknout klást pravidelně tyto otázky: Jaká normativní očekávání vůči překladu jsou srovnatelná napříč různými překladatelskými kulturami? Tj. která kritéria mohou (prozatím) platit za konstitutivní pro všeobecné určení překladu a která určující kritéria jsou naopak charakteristická jen pro specifické překladatelské kultury?

Všimli jste si, že se už pár minut pohybujeme na druhé rovině, tedy na rovině pojmotvorné. Jak jsem už předem uvedla, tyto roviny velmi úzce vzájemně souvisejí. V zájmu lepší přehlednosti jsem se ale rozdělila. Díky tomuto rozdělení se ukázalo, jakou základní roli hraje konstrukce pojmu pro internacionalizaci předmětu výzkumu. Diskusi o ní budu více prostoru věnovat ve druhé části přednášky.

Internationalizace tvorby pojmů

Se svým často citovaným článkem s programaticky zvoleným titulem *A 'Multilingual' and*

'International' Translation Studies? posunula Sebnem Susam-Sarajeva v roce 2002 problematiku monolingválnosti a monokulturality v translatologickém teoretickém a metodologickém diskurzu do centra diskuse. Přesvědčivě tu argumentuje, že homogenizace diskurzu je důsledkem určitého rozdělení rolí uvnitř translatologie. Podle tohoto rozdělení rolí dodává takzvaná translatologická 'periferie' translatologickému 'centru' empirickou surovinu k testování a popřípadě ke korektuře, aby byla vykládána v souladu s teoriemi a metodami rozvíjenými a formulovanými ve 'velkých' jazycích vědy, jako jsou angličtina, francouzština, němčina. Důsledkem tohoto rozdělení rolí je, že styl uvažování, tradovaný v 'západních' překladatelských kulturách, ovládá mezinárodní translatologický diskurs. Při pozornějším pohledu už vlastně není možno mluvit o skutečné internacionalitě tohoto diskursu. Právě naopak, dá se pozorovat stále silnější koncepční, nejen terminologická homogenita podle 'západního' modelu (Susam-Sarajeva, Tymoczko, Gentzler, Ronit, Trivedi, Kothari...).¹ Zásadní problematičnost transferu kulturně specifických analytických nástrojů do jiné překladatelské kultury spočívá v tom, že se při popisu tamních překladatelských praktik odlišnost jevů stírá pomocí pojmových a kategoriálních (pseudo) typizací (Schütz). Z toho vyplývající srovnatelnost odlišných překladatelských kultur badateli naznačuje, že by mohl postupovat obvyklými metodami včetně kladení obvyklých otázek, což opět vybízí k ukvapenému zobecnění výzkumných poznatků z jazykově a kulturně specifických případových studií. Je pochopitelné, že toto nevhodné nivelizování rozdílů vlastně silně narušuje shromažďování informací o 'cizích' respektive méně známých nebo ještě naprosto neznámých translatologických kulturách. Z tohoto citlivého vnímání a uvědomování si rozdílů vychází požadavek zastánců deokcidentalizace, aby se nejen různé translatologické praktiky pozorovaly, ale také odpovídající místní translatologické popisy studovaly a jimi požadované problematizace braly vážně. Ovšem při preciznějším pohledu přitom naděje už delší dobu nespočívá v adekvátním přístupu k 'cizím' translatologicko-kulturním fenoménům, které nás zajímají. Zdá se, že ona naděje právě v posledních letech stále více směřuje k tomu, aby doplnila 'tradiční' translatologicko-teoretické hospodaření o nové koncepty a perspektivy, a následně je tak mohla důkladně renovovat. Taková 'renovace' je zdá nutná proto, že translatologické 'skutečnosti' jsou vystaveny razantní změně nejen pod vlivem moderních komunikačních technologií a globalizačních, ale i diferenciacních procesů ve všech

¹ Jako 'západní' jsou v této debatě charakterizovány takové translatologické kultury, které vyrůstají ze západní duchovně tradice. V translatologii se stalo toto plakativní rozlišování 'západu' a 'nezápadu' z různých důvodů terčem kritiky. V posledních letech se však začala stále častěji používat dvojice pojmů 'centrum' a 'periferie' (viz. Susam-Sarajeva: *'Multilingual' and 'International' Translation Studies?*, 2002), protože v této souvislosti nejde ani tak o geografickou polohu, nýbrž o jakési aglomerace odborné komunikace, které si nárokují diskurz ovládnout. Tato 'nová' dvojice pojmů je rovněž proto problematičná, protože zachovává esencialistický duktus rozlišování mezi 'západem' a 'nezápadem'. Tato diskuse dnes ale musí být vytlačena na okraj a vystřídána jinými argumentačními akcenty.

oblastech života.

Vzhledem k razantním změnám se totiž zvyšují obavy, že tradiční, tzn. dominantní teorie jazyka je obecně řečeno neadekvátní. Tzn. také s ohledem na již delší dobu prozkoumané, nejen s ohledem na exotické výzkumné kontexty. Současný jazyk teorie je obecně řečeno pro popis reálné situace překladatelství a pro formulaci adekvátních řešení problému již nevhodný. Tak prohlašuje Maria Tymoczko (2009: 404) za jeden z rozhodujících hlasů v diskurzu o internacionalizaci oboru:

„[...] many translators and translation scholars [...] perceive these shifts as threats and sources of anxiety because they seem to undermine all that people have learned about translation as **transfer**, as well as about the importance of **fidelity**, the concept of **equivalence**, the sacredness of the word and so on.“ (Zvýraznila L.H.)

V centru kritiky této debaty o internacionalizaci stojí především západní translatologické myšlenkové stereotypy, které stále krouží kolem pojmu originál a (ne)možnosti jeho vyjádření a které by přitom neměly bránit translatologickému výzkumu a držet krok s translatologickou 'skutečností'. Jako výraz takové překladatelské koncepce založené na schopnosti vyjádření je často uváděna odborná terminologie, která se v mnoha jazycích soustředí na latinský lexém *trans*. Tato terminologie se totiž opírá o esencialistickou ideu, že v translatologickém procesu mohou být překladatelem přesazeny, přeloženy významové obsahy výchozího translátu, resp. původního textu do cílového textu co možná nejúplněji. Kritice jsou tedy vystaveny tyto pojmové složky: věrnost originálu, invariančnost, ekvivalence, přenos, reprezentace resp. reprodukce. Naproti tomu jsou koncepce tradované v 'nezápadních' překladatelských kulturách oslavovány jako nositelé naděje při hledání alternativních způsobů myšlení. Vypadá to, že indikátorem způsobilosti cizích translatologicko-kulturních *jazykových her* (Wittgenstein) pro šíření a vyvažování mezinárodní translatologické terminologie je přitom její metaforická exotika.

Tohoto dojmu člověk rozhodně nabude vzhledem k přibývajícimu nadšení pro rekonstrukci historických metafor různých translatologických diskurzů, např. z Číny 1. a 2. století, z Japonského období Meidži nebo Edo, ... (příklady; Tymoczko, Gentzler, Wakayabashi, Ronit, St. André, Translation Studies 2014). Očividně se očekává, že rekonstrukce předvědeckého popisu translatologie odhalí původní tradiční způsob reflexe translatologické kultury, která se dnes zdá být překrývána teorií jazyka, převážně přeloženou z angličtiny. Proto se u takových studií, zaměřených na mezinárodnost, většinou neanalyzuje aktuální pojmová diskuse 'cizích' translatologických diskursů, ale historická tradice myšlení. Vysvětlení pro koncepční tendence ke sjednocování se totiž

samo hledá v oblasti překladatelské politiky uvnitř odborné translatické komunikace. Přitom se předpokládá, že se překladem translatických termínů z velkých jazyků (především z angličtiny) přeneseme do malých vědeckých jazyků nejen slovní zásoba, která se soustředí na transfer, ale zároveň s tím také překladatelský pojem, fixovaný na transfer. Jednosměrné překlady ve vědeckém diskursu by vedly k takovému chápání překladu, které nebere v úvahu kulturní rozdíly, a má tak za následek další šíření pojetí takového pojetí překladu, které upřednostňuje teorie založená na transferu. Z těchto velmi komplexních diskusních spojitostí, které jsem zde nastínila jen zběžně a s určitým argumentativním cílem, chci dnes poukázat pouze na výběr obzvláště problematických bodů a přitom se jednomu problému věnovat podrobněji:

Pokud se diskurs o deokcidentalizaci ve své snaze vystoupit proti koncepčním tendencím homogenizace vrací pokud možno dál k 'cizí' translaticko-kulturní historii, aby zachránil původní překladatelské koncepty, nepůsobí to pak vzhledem k dnešní všudypřítomné představě transferu, fixující se na transfer a originál, v translatických diskurzech (ať již jsou nyní importovány nebo ne) pouze jako boj proti větrným mlýnům? Navíc se tyto snahy rovněž projevují jako anachronistické pokusy. Neboť velká část vášnivě analyzovaných historických translatických konceptů není pro pozorované translatické kultury relevantní dokonce ani dnes, a to ani z překladatelsky praktického, ani z translatického hlediska. (O této problematice budu hovořit ještě jednou později.) Kromě toho hrozí, že diskurz o deokcidentalizaci pod heslem překonání 'západní' fixace na originál a jejího esencialismu při hledání autentické alterity padne za oběť vlastnímu esencialismu. Přílišné zdůrazňování odlišností a ukvapené vysvětlování jejich překrývání s odkazem na jednosměrné translatické procesy je postaveno na představě, že analytické koncepty a perspektivy výzkumu jsou nezměnitelnými entitami. Co ale právě z pečlivé rekonstrukce historických translatických kultur a jejich měnících se pojmů poznáváme, je to, že jejich historie musí být popsána jako komplexní historie překladu, která návrat k původnímu pojmu mimořádně ztěžuje. Ráda bych to objasnila na příkladu:

Dnes běžně užívaný čínský pojem cílová kultura 目的()文化 (mudi(yu)wenhua)² vznikl z překladů pocházejících jak ze západu, tak z východu: Ve slově 目的 (mudi – cíl) se jednoznačně projevuje cílová metaforická terminologie evropských odborných jazyků (příklady). 文化 (wenhua – kultura) se proti tomu jeví jako překlad japonského termínu pro

² Lineární překlad: Cílová kultura (jazyka)

‚kulturu‘. Tento japonský termín zase vznikl ze snah o překlad anglického sociologického a kulturologického pojmu ‚culture‘, a sice s pomocí čínských znaků 文 (wen – původně: ‚označená linie‘; písmo, jazyk). Znak 文 vznikl z piktogramu, který znázorňuje člověka potetovaného na hrudi. 化 (hua – proměnit, změnit se) poukazuje prostřednictvím radikálu

- rovněž na člověka. Tím je na první pohled nápadné přizpůsobení se čínské odborné terminologie ‚západnímu‘ diskursu. Přesněji je zde avšak pojem kultura popsán tak, že se liší od takového pojmu, proti jehož teritoriálním a národně-jazykovým implikacím se západní translatologická tvorba teorie domnívá, že musí bojovat. Čínský pojem kultura odkazuje na člověka vytvářejícího kulturu, na jeho tvůrčí sílu a na transformativní charakter kultury. Translatologické vlivy na tvorbu terminologie na translatologické ‚periferii‘ mohou být velké, avšak srovnatelnost formy slov svádí k přehlížení heterogenosti pojmových základů. Naopak rozdílnost formy slov a metafor svádí k tomu, že se přehlíží srovnatelné (minulé a současné) problémové situace (příklady).

Tímto se dostávám k některým závěrečným úvahám:

U právě rozvinutého příkladu mi nešlo o to, abych ilustrovala, jak by musela vypadat fundovaná a pečlivá analýza pojmu, který by byl prospěšný (prospěšnější) internacionalizaci teorie diskursu. Nýbrž tento příklad měl demonstrovat, jak problematické je esencialistické rozlišení pojmů ‚originární‘ vs. ‚importovaný‘, podle kterých se orientuje debata o deokcidentalizaci při mezinárodní inventarizaci analytických nástrojů:

Je třeba pojem 目的文化 klasifikovat jako západní/centrální/importovaný, nebo jako nezápadní/periferní/originární? Nebo můžeme tento pojem, abychom byli spravedliví k jeho hybriditě, rozložit na jednotlivé komponenty, abychom je přiřadili jejich ‚původní‘ reflexi kultury, aby se poté znovu provedl kvantitativní, a proto objektivní odhad ‚stupně originality‘ konceptu jako celku? ³Bylo by vůbec zjištění, že pojem *není* importován, garantem pro to, že je v jeho ‚přirozeném‘ prostředí diskursu odolný, příp. odolnější, než importované pojmy? Jinak řečeno: co vlastně očekáváme od kategorizace analytických entit v ‚originárním‘ a ‚importovaném‘ slova smyslu, a který příspěvek má poskytnout takovou kategorizaci k internacionalizaci tvorby pojmů? Moje otázky necílí ani na to, aby bagatelizovaly vliv translatologické politiky v oblasti translatologické odborné komunikace.⁴

³Právě takové případy, u kterých dochází k translatologickým procesům osvojování ‚nejen‘ přes jazykové, kulturní a akademické hranice, ale také přes hranice písma, znázorňují absurditu.

⁴Jak známo, z mnoha jazyků jsou překládány sotva, nebo vůbec žádné texty zaměřené na translatologii. To nemá nic společného s tím, že je překlad takových textů velmi nákladný, ale že je málo výnosný. Tak jsou některé kultury v překladu opravdu izolovány. Toto platí také pro východoevropské teorie překladu. Přitom už v roce 1978 naléhal

Ještě bych chtěla popřít hodnotu poznatků ve značně rozdílných pojmově-historických zkoumáních. Pokud chceme avšak takové pojmově-historické ‚zpracování‘ chápat jako příspěvní k internacionalizaci *aktuální* translatologie, potom se musí toto ‚zpracování‘ nejprve oprostít od současných tendencí muzealizace, pokud nechceme mezinárodní odbornou komunikaci chápat jen jako výměnu translatologických kuriozit. Za druhé by se úspěšné pojmově-historické ‚zpracování‘ muselo oprostít od normativní kategorizace, podle které je posuzována vědecko-praktická validita pojmů podle rozlišení ‚originární‘ vs. (ze západní tradice reflexe) ‚importovaný‘.⁵ Neboť tato kategorizace má typický paternalistický vedlejší efekt: Do jisté míry předem strukturuje mezinárodní teoretickou diskusi tím, že určuje už před začátkem pozice, tzn. *legitimní* pozice a nároky diskusních partnerů:

„Periferní badatelé“ („periphery researcher“), jak je např. Susam-Sarajeva nazývá (2002), budou povinni, aby profilovali své historické indigenní (původní) překladatelské koncepty, neboť „tito badatelé jsou ‚vzdělávání mimo‘ svou vlastní kulturu a společnost („[t]hese researchers are ‚educated away‘ from their own culture and society“), jak vysvětluje Sarajeva (2002: 199, srov. Kothari, Trivedi..., některé příspěvky z Schippel/Zwischenberger 2017). Práce s koncepty ze západní tradice bude oproti tomu bez komplikací diskreditována jako mylná cesta nebo jako akt sebekolonizace (viz. Susam-Sarajeva, Kothari, Devy, Trivedi, Liu).

Badatelé z translatologicko-vědeckého centra budou naopak povinni, aby analyzovali své pojmové a teoretické zvyklosti (především vzhledem k jejich eurocentrickým implikacím) a nechali se inspirovat koncepční nabídkou z ‚periferie‘ (Tymoczko, Gentzler...).

Pod záminkou občas velkopansky působícího požadavku šířit „toleranci“ pro ‚alternativní‘ styly reflexe, jsou určité překladové kultury dotlačeny k „aktu kulturní obrany“ („act of cultural defense“) (Waisbord/Mellado 2014:363) a zatlačeny zpět k tradici reflexe, která neodpovídá jejich aktuálnímu stavu bádání. Historizace překladových kultur svádí jaksí k tomu, že znázorňuje určité vědecké postoje jako ‚přirozené‘, nebo ‚přirozenější‘, a proto povinně uchovatelné. Mezinárodní diskurs, zaměřený na *aktuální* tvorbu teorie a pojmů, musí být proti tomu otevřen také *aktuálním* přesvědčením, tématům a problémům, i když

Holmes na překlad knihy *The Future of Translation Theory: A Hand full of Theses* (viz také . Maria Jänis, Review of Vilén N. Komissarovs.... (1997), in *Across Languages and Cultures* 1(1), 2000, S. 133-6; Palma Zlateva, *A Wheel We Have Been Reinventing* [Review of Anton Popovic's....] in *The Translator* 6(!) 2000, S. 109-15; *Perspectives* 5:1, 1997; Schippel/Zwischenberger, *Going East*, 2017.

⁵Srov. veřejnou diskusi v časopise *Translation Studies* 2014.

za určitých okolností neodpovídají exotickým očekáváním některých ‚propagátorů internacionalizace‘ (‚internationalizer‘). Tímto by neměla být popřena hodnota poznatků historických prací pro aktuální teoretickou diskusi. Úspěšné historické zpracování určitých překladových kultur by muselo tehdejší myslitele nechat, aby se vyjádřili k minimálně dvěma otázkám: za prvé k otázce, jak relevantní jsou zkoumané předvědecké tradice reflexe pro sebe samotné při vědecké tvorbě pojmů; za druhé k otázce, jak jsou ‚procesy přivlastňování‘ konceptů ‚cizích kultur‘ obhajovány samotnými příslušnými vědeckými kulturami, tzn. považovány za smysluplné, nebo problematizovány.

Primární podmínka pro úspěch internacionalizace odborné diskuse by byla taková, aby nejprve umožnila mezinárodní dialog, který je otevřený výsledkům – tím je požadováno o hodně více, než ‚jen‘ jazykové umožnění rozhovoru prostřednictvím překladu. V takovém ideálním dialogu nejsou totiž předem určeni ani účastníci, ani rozděleny role v rozhovoru, nejsou kategorizovány ani specifické pozice již předem více či méně ‚validní‘, ‚účelné‘ nebo ‚konstruktivní‘. V ideálním případě vyplynou pozice teprve z průběhu diskuse, ve které jsou na zkoušku střídavě prověřovány argumentativní nároky na platnost. V takové diskusi si teprve podle okolností ujasníme, kteří účastníci rozhovoru vlastně ještě chybí. Za těchto okolností se translatoologii nedaří zmírnit výčitku chybějící senzibility pro kulturní a jazykové rozdíly v samotné odborné diskusi prostřednictvím rozšíření translatoologického ‚honu‘ na motýli, tedy za něčím těžce dosažitelným. Za prvé, protože hledání fixované na ‚pravou‘ odlišnost přetváří pohled na základní translatoologický charakter tvorby pojmů (toto by mohlo být dále názorně vysvětleno výše na čínské terminologii). Za druhé, protože člověk poháněný hladem po exotice *rozhovor* nehledá. Neboť kdo se do rozhovoru *pustí*, riskuje nejen svoje předpojaté názory a obvyklé stanovisko (Gadamer). Podstupuje také riziko, že se nechá odradit od určitého směru hledání, a tím také od stanoveného schématického rozvržení vhodného ‚úlovku‘. Opravdu *mezinárodní* odborná diskuse by totiž musela být připravená s těmito riziky počítat.